

Katalozi izložaba kao vid nakladničke djelatnosti u arhivima

Nevenka Kalebić

Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti
Dr. Franje Tuđmana 24 i
HR-23 000 Zadar
nkalebic@unizd.hr

Prethodno priopćenje
Primljeno: 31. 5. 2021.
Prihvaćeno: 8. 11. 2021.
655.4:017

Sažetak

Nezamisljivo je da se ijedna ljudska djelatnost u današnjem društvu može odvijati bez protoka informacija. Iako danas svatko može objaviti određeni sadržaj, uloga nakladnika/izdavača neprocjenjiva je kad govorimo o kvaliteti i vrijednosti objavljenog sadržaja. Nakladnička djelatnost oduvijek je imala važnu ulogu u svim aspektima društva, a posebno u kulturnom i obrazovnom. Objavljivanjem sadržaja korisnici se upoznaju s publikacijom i postaju zainteresirani za nju. Prema tome, značajna je uloga nakladnika u nizu aktivnosti u procesnom lancu proizvodnje, od rukopisa do korisnika, s ciljem da objavljeni sadržaj bude što vredniji. Informacijske ustanove arhivi, knjižnice i muzeji, osim što čuvaju razne oblike sadržaja, od tiskanoga do elektroničkoga, kao redovnu razvijaju i izdavačku djelatnost. Arhivi su, kao posrednici između sačuvanih autentičnih izvora informacija i korisnika koji traže određenu informaciju, neiscrpan izvor istraživanja. Mnogi su načini kojima arhivi predstavljaju svoje gradivo široj korisničkoj zajednici, a jedan su od njih izdanja vezana uz izložbe organizirane u arhivima. U radu je provedeno istraživanje izdanja vezanih za izložbe organizirane u državnim arhivima u pet najvećih gradova u Hrvatskoj: Zagrebu, Splitu, Rijeci, Osijeku i Zadru, od 1998. do 2018. godine. Analizom prikupljenih podataka uočeno je da se u svim državnim arhivima posljednjih godina povećava broj organiziranih izložaba, kao i izdanih kataloga i deplijana izložaba. Na temelju provedenog istraživanja može se zaključiti da se arhivi prilagođavaju suvremenim društvenim kretanjima te sve više traže načine kako bi što kvalitetnije predstavili svoje gradivo užoj i široj korisničkoj zajednici.

Ključne riječi: nakladništvo/izdavaštvo, informacijske ustanove, državni arhivi, katalozi izložaba

Uvod

U suvremenom društvu proizvodnja informacija i njihova upotreba dosegla je enormne razmjere toliko da se ni jedna ljudska djelatnost više ne može odvijati bez informacija. O odabiru, objavljivanju i distribuciji informacija brine nakladnik/izdavač, stoga se ne pretjeruje kad se kaže da je organizacija suvremenog društva nezamisliva bez nakladničke aktivnosti.¹ Ostvarenje profita (bilo ekonomskog ili kulturno-obrazovnog) nakladnik postiže upravo širenjem informacija. Cjelokupan društveni kognitivni, obrazovni i intelektualni razvoj uvjetovan je nakladničkom djelatnošću. Kad kažemo da je posao nakladnika „objaviti“ ili „učiniti nešto javno

1 Srećko Jelušić, *Ogledi o nakladništvu* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2012.), 63.

dostupnim“, postavlja se pitanje može li onda svatko biti nakladnik i objaviti sadržaj. Da bi nastalo kvalitetno autorsko djelo, potrebno je obaviti niz radnja na putu od rukopisa do njegove prodaje.² Prema tome, da bi objavili određeni sadržaj, nakladnici poduzimaju niz aktivnosti, stoga oni nisu samo tiskari ili posrednici koji se ubacuju između autora i čitatelja. Nakladničke aktivnosti uključuju uspostavljanje kontakta s autorom, upravljanje nakladničkim procesima, financiranje proizvodnje i marketinga. Naglasak je upravo na tome da oni dodaju vrijednost autorskom djelu (prenoseći autoritet nakladničkog brenda na autorska djela) i štite autorska prava.³

Potreba društva za raznim nakladničkim proizvodima potvrđuje činjenicu da nakladnička djelatnost prati pojedinca cijeli život te je djelovanje institucija nezamislivo bez pisanih dokumenata. Informacijske ustanove arhivi, knjižnice i muzeji brinu se o trajnom čuvanju i dostupnosti građe koju čuvaju, a u okviru tih aktivnosti razvijaju i vlastitu izdavačku djelatnost.

Izdavačka djelatnost u informacijskim ustanovama

U hrvatskom se jeziku za eng. riječ *publisher* koriste hrvatski pojmovi *izdavač*, *nakladnik*. Ti se pojmovi unutar knjižničarske struke razlikuju te se pojam *nakladnik* definira kao fizička osoba / korporativno tijelo koje organizira, financira objavljivanje i distribuciju knjiga, tj. brine se o cijelom nizu poslova u lancu od rukopisa do čitatelja, dok se pojam *izdavač* definira kao fizička osoba / korporativno tijelo koje organizira i pokreće poslove izdavanja, ali ne snosi troškove za izradbu.⁴ O kojoj onda djelatnosti, prema navedenim definicijama, govorimo kad je riječ o informacijskim ustanovama poput arhiva, knjižnica i muzeja? O izdavačkoj ili nakladničkoj? Govoriti o izdavačkoj djelatnosti unutar informacijskih ustanova arhiva, knjižnica i muzeja ima smisla kad se uzme u obzir da su te ustanove financirane iz javnog proračuna te da njihova djelatnost i opstanak ne ovise o prodaji izdanih primjeraka, što je slučaj s privatnim nakladničkim kućama, stoga se one nužno ne brinu o financiranju kao ni o distribuciji i prodaji na način na koji to rade privatne nakladničke kuće.

No bez obzira na to što njihovo poslovanje ne ovisi direktno o količini prodanih primjeraka, izdavačka djelatnost jedna je od redovnih aktivnosti unutar informacijskih ustanova. Njome one mogu predstaviti svoje djelovanje kao i raznovrsno

2 Nives Tomašević, Miha Kovač, *Knjiga, tranzicija, iluzija* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.), 66.

3 Clark Giles, Angus Phillips, *O nakladništvu iznutra* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2017.), 1-3.

4 Eva Verona, *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (Zagreb: Društvo bibliotekara Hrvatske, 1970.)

gradivo koje posjeduju u svojim zbirkama i fondovima. Nakladničkom djelatnošću obuhvaćeni su različiti nakladnički oblici kao što su katalozi, bibliografije, pretisci stare i rijetke građe, priručnici, zbornici radova, likovne monografije, katalozi izložaba, stručna izdanja te časopisi.⁵ Na taj način informacijske ustanove nastoje komunicirati sa svojim korisnicima, a sve da populariziraju i predstavljaju svoje djelovanje. Neizostavno je ovdje napomenuti i to da kroz svoju izdavačku djelatnost mogu surađivati unutar uže i šire zajednice, tj. cjelokupnog područja kulturnog djelovanja.

Izdavačka djelatnost u arhivima

Arhivi se kao informacijske ustanove svojim poslanjem i djelovanjem mogu definirati kao posrednici između onih koji su u potrazi za određenom informacijom i onih koji tu informaciju posjeduju.⁶ Oni se prilagođavaju društvu u kojemu djeluju te se prema njemu postupno otvaraju. Arhivsko gradivo neiscrpan je izvor informacija za mnoge korisnike, a posebno za znanstvenike i istraživače. Razni su načini kojima arhivi nastoje odgovoriti na informacijske upite. U tom kontekstu važno je istaknuti kako arhivi nastoje poboljšati i modernizirati svoju tradicionalnu ulogu u društvu. Uključivanjem u proces suvremene globalizacije nastoje pratiti razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija što značajno utječe na buduće planove i strategije razvoja arhivskih ustanova.⁷ Primjenjujući nove tehnologije, oni omogućuju nove i kvalitetnije usluge na način da svoja tiskana i online izdanja predstavljaju svojim korisnicima. Dokumenti i zapisi koji se čuvaju u arhivima autentični su, te njihovim očuvanjem svjedočimo o povijesnim/društvenim događajima i procesima koji su se dogodili. Samim time oni su nezamjenjiv izvor istraživanja mnogim znanstvenicima, ali i široj javnosti. Proučavanjem sačuvanih izvora korisnici imaju mogućnost boljeg razumijevanja cijelog spektra događaja, od nacionalne i šire povijesti preko kulturno-društvenog života. Stoga je izdavačka aktivnost unutar arhiva jedan od načina predstavljanja gradiva užoj i široj javnosti. Arhivska izdanja obuhvaćaju različite nakladničke oblike poput objava izvornog gradiva, različitih stručnih publikacija, knjiga, časopisa, različitih vrsta obavijesnih pomagala, inventara, kataloga izložaba, deplijana, brošura itd.⁸ Sve je to dio redovnih aktivnosti unutar arhivskog poslovanja, a povezane su sa zaštitom, obradom i omogućavanjem bržeg i lakšeg pristupa gradivu, kao i njegovom popularizacijom.

5 Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (NSK), pristupljeno 7. 9. 2017. <http://www.nsk.hr/teljne-djelatnosti/#6>.

6 Jozo Ivanović, *Priručnik iz arhivistike* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010.), 126-127.

7 Vlatka Lemić, *Arhivi i arhivistika za suvremenog korisnika* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.), 17.

8 Hrvatski državni arhiv (Hrvatska), pristupljeno 1. 9. 2019. <http://www.arhiv.hr/O-nama/Djelatnost/Izdavačka-djelatnost>.

Katalozi izložaba

Organizacija izložaba jedna je od važnijih aktivnosti unutar arhivskog poslovanja. Čuvano i vrijedno arhivsko gradivo moguće je na različite načine izložbama predstaviti javnosti. One su važno sredstvo komunikacije između predstavljenih arhivskih izložaka i korisnika kako bi se na što kvalitetniji način prenijela određena znanja i informacije. Koliko se izložbe smatraju važnima za predstavljane arhivskog gradiva, govori i članak 24. Pravilika o korištenju arhivskog gradiva: „Priređivač izložbe obavezan je u katalogu i legendama uz izložene dokumente naznačiti naziv arhiva, navesti naziv fonda ili zbirke i arhivske jedinice iz koje je gradivo posuđeno, te arhivu besplatno predati tri primjerka kataloga izložbe.“⁹

Izdavanjem kataloga izložba se trajno dokumentira te on uvijek uključuje i popis izložaka, tj. kataloški popis. Deplijani su, za razliku od kataloga, manjeg opsega, tj. broja stranica, većinom su to presavici (višestruki presavici) koji donose osnovne informacije o izložbama (mjesto, vrijeme i naslov), s kraćim tekstom koji je katkad popraćen ilustracijama.¹⁰ Ako katalog izložbe ima više od šesnaest stranica, ima mogućnost dobiti CIP zapis koji donosi skraćeni kataložni opis publikacije koja se priprema za tisak.¹¹ CIP zapis važan je jer pruža relevantne podatke o publikaciji, kao što su naslov publikacije, ime(na) autora, urednika, ilustratora, fotografa i drugi podaci o odgovornosti, podaci o izdanju, nazivu nakladnika, mjestu i godini izdavanja, naslovu nakladničke cjeline, podaci o materijalnom opisu publikacije (npr. broj stranica, ilustracije, visina knjige i dr.), napomeni (npr. o prijevodu), ISBN broju i drugim bibliografskim podacima.¹²

Metodologija istraživanja

Cilj je ovog rada istražiti objavljena izdanja vezana za izložbe organizirane u državnim arhivima u pet najvećih gradova u Hrvatskoj, i to Zagreba, Splita, Rijeke, Osijeka i Zadra, od 1998. do 2018. godine. Kriterij za odabir državnih arhiva u tim gradovima upravo je činjenica da se radi o najvećim gradovima u Hrvatskoj i može se pretpostaviti da su takve aktivnosti u njima najzastupljenije, zato se očekuje velika produktivnost izdanja kataloga izložaba ili deplijana vezanih za izložbe organi-

9 Pravilnik o korištenju arhivskog gradiva, NN 67/1999., pristupljeno 11. 9. 2019. http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/Pravilnik_o_koristenju_arhivskoga_gradiva.pdf.

10 Snježana Radovanlija Mileusnić, „Muzejsko nakladništvo u 2017. prikazano brojevima“, *Informatica museologica*, 48 (2017), 234-237.

11 NSK, pristupljeno 15. 9. 2019. <http://www.nsk.hr/temeljne-djelatnosti/#6>.

12 *Isto*

zirane u navedenim državnim arhivima. Istraživanje je provedeno u kolovozu 2019. godine analizom sadržaja mrežnih stranica Državnog arhiva u Zagrebu (DAZG), Državnog arhiva u Splitu (DAST), Državnog arhiva u Osijeku (DAOS), Državnog arhiva u Rijeci (DARI), Državnog arhiva u Zadru (DAZD). Analizom nisu obuhvaćene sve organizirane izložbe, nego samo one koju su bile popraćene katalogom/deplijanom na kojemu se kao izdavač potpisuje državni arhiv čija je mrežna stranica analizirana. U vezi s vjerodostojnosti informacija o organiziranim izložbama na mrežnim stranicama arhivski djelatnici potvrdili su da su podaci uredno ažurirani premda je trebalo dodatno istraživati kako bi pojedini podaci bili potpuni. Rezultati istraživanja i rasprava obuhvatit će podatke vezane za organizirane izložbe i njihova izdanja te će se odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

Koliko je izložaba organizirano u DAZG, DAST, DAOS, DARI, DAZD od 1999. do 2018. godine?

Povodom kojih manifestacija su najčešće organizirane izložbe?

Kolika je izdavačka produktivnost te koje su vrste izdanih publikacija po godinama?

Koje su teme na izložbama najzastupljenije?

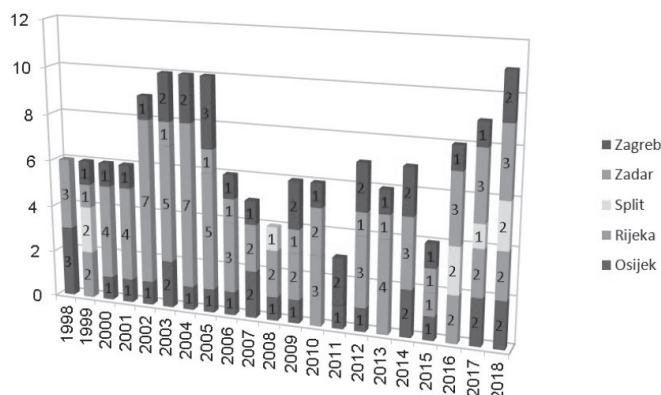
Koliko su zastupljene suradnje s drugim institucijama?

Koji je omjer autora izložbe između stručnih djelatnika unutar arhiva i vanjskih suradnika?

Rezultati istraživanja

Kako bi se dobio detaljniji uvid u broj objavljenih izdanja koja se odnose na izložbe, prethodno je bilo potrebno utvrditi koliko je izložaba organizirano u pojedinim arhivima. Stoga je analizom sadržaja mrežnih stranica DAZG, DAST, DAOS, DARI, DAZD istraženo koliko je u pojedinim arhivima bilo organiziranih izložaba od 1998. do 2018. godine, a podaci su prikazani u Grafu 1.

Vidljivo je da je od 1998. do 2018. u ovih pet državnih arhiva organizirano ukupno 145 izložaba. Daljnjom analizom organizacije izložaba unutar pojedinih arhiva uočeno je sljedeće stanje: DAZG 18, DAST 8, DAOS 24, DARI 66, DAZD 19. U početnim godinama vidljivo je da je najproduktivniji u izložbenoj djelatnosti bio DARI, posebno 2003. i 2004. godine. Pad je vidljiv najviše u 2015. godini te je takav trend nastavljen sve do 2018. godine. Najmanje organiziranih izložaba zabilježeno je u DAST, posebno od 1999. do 2008. godine, kad se navodi podatak o jednoj organiziranoj izložbi, nakon čega opet slijedi pad. Od 2016. godine stanje se znatno mijenja te je prema 2018. godini vidljiv porast. Kod DAZG i DAOS

Graf 1. Broj organiziranih izložaba u DAZG, DAST, DAOS, DARI, DAZD od 1998. do 2018. godine

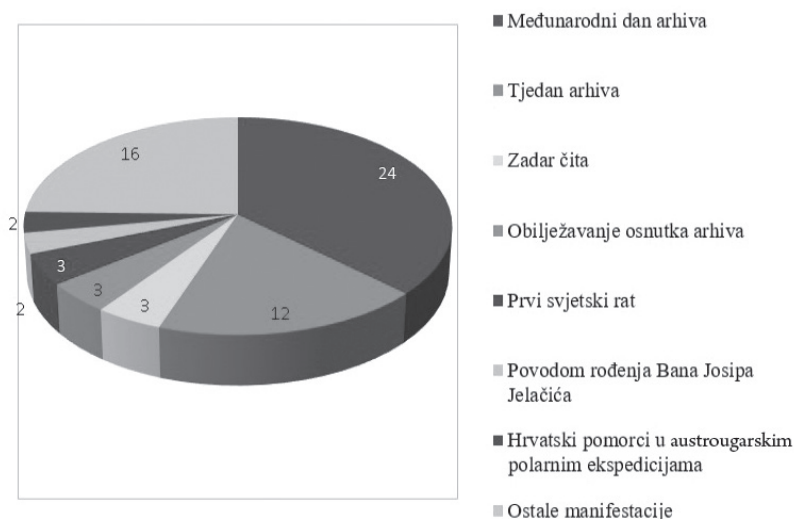
nema velikih odstupanja od uobičajenoga slijeda, dok je kod DAZD od 2016. godine vidljiv znatan porast produktivnosti izložbene djelatnosti. Prema podacima iz Grafa 1 uočava se da se u svim arhivima produktivnost povećava u posljednjih nekoliko godina, na temelju čega se može zaključiti da su državni arhivi prepoznali važnost izložbene kao i njezine popratne izdavačke djelatnosti. Nadalje, analizom je uočeno da su mnoge izložbe nekoliko puta iznova organizirane unutar arhiva, a posebno je to uočljivo kod DARI i DAZG. Također, pojedine su izložbe gostovale i u drugim arhivima i institucijama čime se dodatno promiče arhivsko gradivo za širi krug korisnika.

Nadalje, istraženo je i koje su manifestacije bile najčešći povod organiziranja izložaba, a ti su podaci prikazani u Grafu 2.

Prema tim podacima vidljivo je da su izložbe najviše organizirane u sklopu manifestacije Tjedan arhiva i Međunarodni dan arhiva. Tjedan arhiva održavao se u listopadu svake godine sve do 2008. godine. Od 2009. godine u Hrvatskoj se prvi put obilježava Međunarodni dan arhiva izložbom *Državni arhivi u Hrvatskoj* autorice Vlatke Lemić u DAZG. Međunarodni dan arhiva u svijetu se obilježava od 2008. godine, a osnovalo ga je Međunarodno arhivsko vijeće (ICA) na dan svog osnivanja.¹³ Na taj dan djelatnici arhiva upoznaju širu javnost sa svojom arhivskom djelatnošću, tj. sa svojom stručnom, kulturnom, znanstvenom, upravnom i uslužnom djelatnošću kao i s vrijednim povijesnim izvorima o kojima skrbe.¹⁴ Pored tih dviju manifestacija koje su se obilježavale u svim državnim arhivima, na grafu

¹³ Usp. Državni arhiv u Zagrebu (Hrvatska), pristupljeno 15. 9. 2019. <http://daz.hr/drzavni-arhivi-u-hrvatskoj/>.

¹⁴ Isto

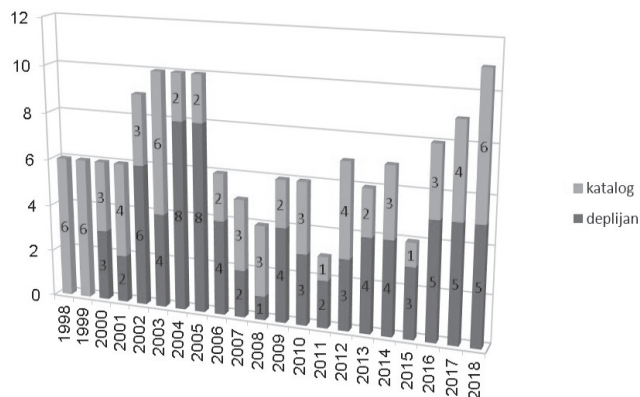

Graf 2. Prikaz najčešćih manifestacija

su prikazani podaci o drugim manifestacijama koje pojedini arhivi obilježavaju na lokalnoj razini. Tako se kao česta manifestacija ističe *Zadar čita* koja se obilježava u DAZD-u u sklopu suradnje s Gradskom knjižnicom Zadar. Također, kao česta manifestacija ističe se i *Obilježavanje osnutka arhiva*, koja se održavala u DAZG i DAOS. Iako su se na izložbama među najzastupljenijim izdvojile i ratne teme, a posebno teme o Prvome svjetskom ratu, zanimljiv je podatak o broju održanih manifestacija povodom obilježavanja Prvoga svjetskog rata – ukupno tri. Jedan od razloga može biti i taj da manifestacije nisu detaljno evidentirane jer pri prikupljanju i obradi podataka podaci o manifestacijama nisu bili potpuni. Pod *Ostale manifestacije* u grafu su navedene one manifestacije koje su se samo jednom održavale u pojedinim arhivima, a većinom su vezane za obilježavanje nekog događaja na lokalnoj razini u sklopu suradnje s drugim institucijama.

Nakon detaljnijeg uvida u broj organiziranih izložaba bilo je potrebno istražiti koji je broj objavljenih izdanja vezanih za organizirane izložbe i o kojim je nakladničkim oblicima riječ. Podaci iz Grafa 3 daju prikaz broja izdanih kataloga i deplijana izložaba od 1998. do 2018. godine.

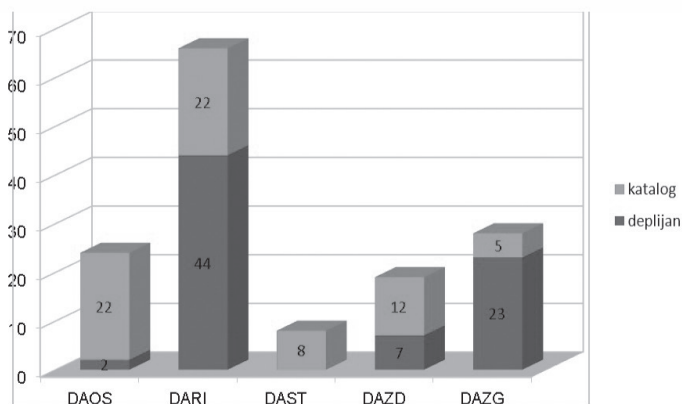
Vidljivo je da su zastupljena dva nakladnička oblika: katalog i deplijan. Graf daje objedinjeni prikaz kataloga i deplijana u svih pet odabranih državnih arhiva u posljednjih dvadeset godina. U početnim godinama 1998. i 1999. vidljivo je da prevladavaju katalozi, dok su deplijani istaknutiji u 2004. i 2005. godini. Zadnje tri godine, od 2016. do 2018., vidljiva je neznatna razlika u broju objavljenih kataloga i deplijana. Na grafu se također može vidjeti i da su izložbe učestalo organizirane

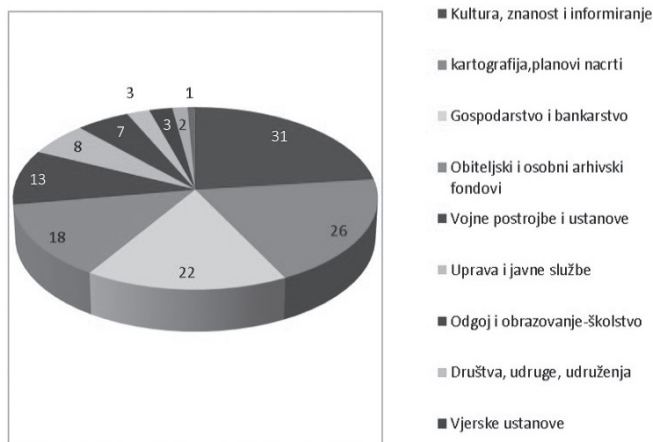
Graf 3. Prikaz broja i vrsta izdanih publikacija po godinama

od 2002. do 2005. nakon čega slijedi umjeren pad do 2015. godine. Ponovni porast vidljiv je u svim arhivima od 2016. do 2018. godine, što potvrđuje sve veću otvorenost i približavanje državnih arhiva korisnicima putem navedenih izdanja izložaba. Može se zaključiti da su arhivi čija se nakladnička djelatnost istraživala time pokazali da prate suvremene trendove u arhivistici i prilagođavaju im se kako bi zadovoljili informacijske potrebe svojih korisnika.

Graf 4 donosi prikaz omjera kataloga i depljana u pojedinim državnim arhivima tijekom dvadeset godina. Tako je vidljivo da DAOS ima puno više zastupljenih kataloga (22) u odnosu na depljana (2). DARI ima 22 kataloga i 44 depljana, DAST samo 8 kataloga, DAZD 12 kataloga i 7 depljana, a DAZG 5 kataloga i 23 depljana.

Graf 4. Prikaz omjera kataloga i depljana u državnim arhivima od 1998. do 2018. godine

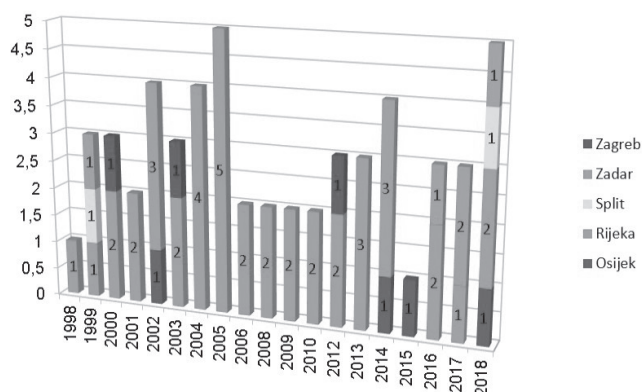

Graf 5. Prikaz najzastupljenijih tema

deplijana. Važno je spomenuti da su izdana i proširena izdanja pojedinih kataloga u obliku knjiga što dodatno obogaćuje izdavačku djelatnost arhiva. Svi katalogi i deplijani tiskani su na hrvatskom jeziku, a neki su imali i prijevode na engleskom, talijanskom i njemačkom, što je posebno uočeno kod suradnja s drugim institucijama. Naklada, tj. ukupan broj tiskanih kataloga/deplijana većinom se kreće od 300 do 500 primjeraka. Analizom sadržaja mrežnih stranica odabranih državnih arhiva uočeno je da *online* izdanja kataloga nisu dostupna u svim državnim arhivima nego u pojedinim od kojih se ističu DAOS i DAZD. S obzirom na mogućnosti koje pružaju nove tehnologije u kontekstu e-nakladništva, sve više se ističe potreba za primjenom raznih *online* nakladničkih oblika radi približavanja svojih izdanja užoj i široj zainteresiranoj korisničkoj skupini.

Detaljnijom analizom istraženo je i koje su teme bile najzastupljenije na izložbama organiziranim od 1998. do 2018. godine.

Prema prikazu podataka iz Grafa 5 najzastupljenije teme na izložbama su iz područja *Kultura, znanost i informiranje* (31). Teme obuhvaćaju knjižnu građu, knjige, novine, putopise, glazbu, razne likovno-umjetničke, grafičke prikaze, fotografije kulturnih događanja itd. Slijede ih teme iz područja *Kartografija, planovi i nacrti* (26), koje se većinom odnose na stare zemljovide i nacрте pojedinih gradova, katastarske karte, granice država i pokrajina itd. Prethodno istaknute teme podjednako su zastupljene u svim državnim arhivima. Teme *Gospodarstva i bankarstva* (22) najviše su se odnosile na turizam, a posebno su istaknute izložbe u DARI, dok se u DAOS ističu teme gospodarstva i razvoja pojedinih tvrtki, kao i bankarstva. Teme iz područja *Obiteljski i osobni fondovi* (18) podjednako su zastupljene u svim

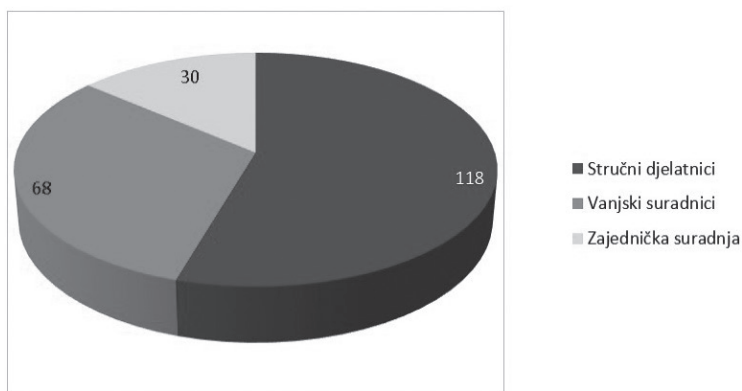

Graf 6. Prikaz suradnji s drugim institucijama po godinama

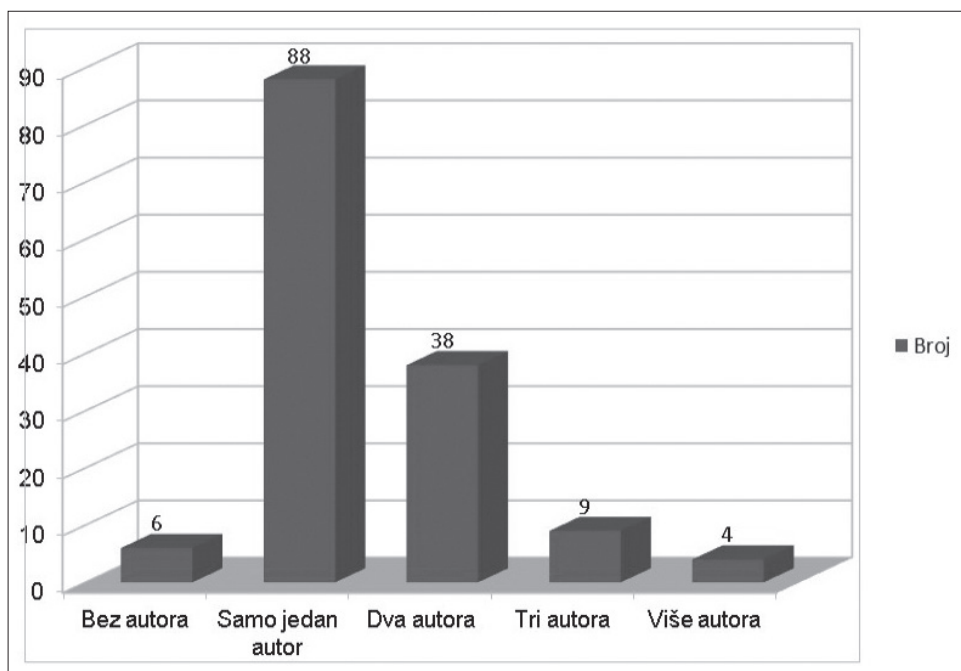
arhivima, a najčešći povod bila su obilježavanja rođenja ili smrti osoba značajnih za pojedini grad. Ratne teme obuhvaćene su pod područjem *Vojne postrojbe i ustanove* (13), a većinom su se odnosila na teme Prvog svjetskog i Domovinskog rata.

Pri planiranju i organiziranju izložaba poznato je da državni arhivi često surađuju i s drugim institucijama. Stoga je daljnjim istraživanjem utvrđeno koliko su zastupljene suradnje s drugim institucijama, kao i koji je omjer zastupljenosti autora izložaba između vanjskih suradnika i stručnih djelatnika.

Podaci iz Grafa 6 daju prikaz suradnje između pet državnih arhiva i ostalih institucija od 1998. do 2018. godine. Prema tim podacima uočeno je da DARI kontinuirano održava pozitivan trend suradnje s drugim institucijama/udrugama (41), a posebno je to istaknuto od 2004. do 2010. godine. Na temelju daljnje analize podatka može se zaključiti da su suradnje česte, a posebno u 2018. godini kad

Graf 7. Omjer autora izložaba između vanjskih suradnika i stručnih djelatnika

Graf 8. Prikaz broja autora po izložbi

je vidljiva veća aktivnost svih arhiva u suradnji. Nakon DARI najviše s ostalim institucijama/udrugama surađuju redom DAZD, DAOS, DAZG i DAST. Najzastupljenije suradničke ustanove su muzeji pa fakulteti, sveučilišne i gradske knjižnice, ostali državni arhivi u Hrvatskoj i svijetu, Matica hrvatska, gradovi, županije, pojedine udruge itd.

Prema podacima prikazanim u Grafu 7 vidljivo je da su kao autori izložaba, a time i izdanih kataloga/deplijana najzastupljeniji stručni djelatnici unutar arhiva, i to na 118 izložaba, što ne iznenađuje kad znamo da je na tim izložbama predstavljeno gradivo o kojemu skrbe državni arhivi. Vanjski suradnici kao autori zastupljeni su na 68 izložaba. Prema tim podacima vidljivo je da postoji i znatan interes vanjskih suradnika za organiziranjem izložaba, tj. promicanjem arhivskoga gradiva kojim su se koristili za vlastita istraživanja. Suradnja stručnih arhivskih djelatnika i vanjskih suradnika prema prikazanim podacima uočena je na 30 izložaba, što također pokazuje pozitivan trend u kontekstu otvorenosti arhiva prema suradnjama s vanjskim korisnicima.

Podaci o broju autora na pojedinoj izložbi prikazani su na Grafu 6 na kojemu je vidljivo da 6 izložaba nema podatak o autoru, iz čega se može zaključiti da je autor najvjerojatnije korporativno tijelo, tj. ustanova koja je organizirala izložbu. Nadalje, vidljivo je da je za ukupno 88 izložaba odgovoran po jedan autor, 38 ih ima dva autora, njih 9 ima tri autora, a 4 izložbe imale su više od tri autora. Prema analizi

dobivenih podataka pokazalo se da su više od dva autora bila zastupljena najčešće kad su u pitanju suradnje s drugim ustanovama, dok je jedan autor najzastupljeniji kad izložbu organiziraju stručni djelatnici unutar arhiva.

Rasprava

U radu je provedeno istraživanje izdavačke produktivnosti organiziranih izložaba u državnim arhivima u pet najvećih gradova u Hrvatskoj: Zagrebu, Splitu, Rijeci, Osijeku i Zadru. Pretpostavlja se da će produktivnost izdanja kataloga izložaba ili deplijana vezanih za izložbe biti velika upravo zbog činjenice da se radi o državnim arhivima u najvećim gradovima u Hrvatskoj. Prema analizi prikupljenih podataka od 1998. do 2018. godine ukupno je održano 145 izložaba u pet navedenih državnih arhiva. Najviše se istaknuo DARI s čak 64 izložbe, dok je DAST bio najmanje aktivan u pogledu organizacije izložaba. Mnoge izložbe ponavljale su se tijekom godina u pojedinim arhivima, a isto tako neke su izložbe gostovale u drugim arhivima ili suradničkim ustanovama. Najzastupljeniji nakladnički oblici su katalozi izložaba i deplijani. Najzastupljenije teme na izložbama bile su iz područja *Kultura, znanost i informiranje* (31). Prema analizi podataka, autori izložaba uglavnom su bili stručni djelatnici arhiva, ukupno njih 118, ali važno je navesti da su u organizaciji izložaba kao autori bili uključeni mnogi vanjski suradnici, ukupno 68. Također, suradnja vanjskih suradnika i djelatnika arhiva vidljiva je na 30 izložaba. Podaci o broju autora po izložbi pokazuju da je najzastupljeniji jedan autor i to na 88 izložaba. Uočeno je da su suradnje bile česte, a najviše ih je bilo u DARI i to ukupno na 41 izložbi. Od 2018. godine vidljiva je veća aktivnost svih arhiva oko suradnja. Najviše se surađivalo s muzejima, sveučilišnim i gradskim knjižnicama te ostalim arhivima. Prema analizi podataka u svim arhivima organizirale su se izložbe u sklopu dviju manifestacija: Tjedna arhiva koji se obilježavao do 2008. i Međunarodnoga dana arhiva koji se obilježava od 2009. godine. Također su navedene i ostale manifestacije na lokanim razinama koje su se najčešće obilježavale. Analizom sadržaja mrežnih stranica državnih arhiva bilo je moguće doći do većine podatka na temelju kojih se dalje vršila analiza i interpretacija. No isto tako važno je naglasiti da su u pojedinim kategorijama izostavljeni bitni podaci o izložbi što je zahtijevalo dodatnu analizu mrežnih stranica. Nije bila namjera koristiti se novim metodama istraživanja (kao što su intervjui sa zaposlenicima i upitnici za njih) da bi se došlo do podataka koji nedostaju, upravo zbog toga da se upozori na važnost redovnog ažuriranja mrežnih stranica. U današnje vrijeme to je izrazito važno, posebno zato što korisnici žele što brže doći do relevantnih i provjerenih podataka.

Zaključak

Potreba društva za raznim nakladničkim oblicima, od tiskanih do elektroničkih publikacija, ukazuje na važnost nakladničke djelatnosti u svim aspektima suvremenog društva, od kulturnog do obrazovnog. Informacijske ustanove arhivi, knjižnice i muzeji, osim što trajno čuvaju dokumente, imaju razvijenu i izdavačku djelatnost koja je jedna od redovnih djelatnosti unutar njihova poslovanja. Iako njihovo poslovanje ne ovisi o broju prodanih primjeraka kao kod privatnih nakladničkih kuća, izvori koji se čuvaju približavaju se korisnicima i široj javnosti primjenom raznih nakladničkih oblika promocije i prezentacije.

Arhivi su neiscrpan izvor informacija za mnoge istraživače i znanstvenike. Zapis i dokumenti koje oni čuvaju autentični su, te su nezamjenjiv izvor istraživanja mnogim korisnicima. Izdavačka aktivnost jedna je od redovnih zadaća arhiva i načina predstavljanja arhivskog gradiva javnosti.

Na temelju analize rezultata provedenog istraživanja moguće je potvrditi da arhivi moderniziraju svoje tradicionalne uloge i da raznim načinima svoje gradivo prezentiraju široj javnosti. Vidljivo je da je broj organiziranih izložaba kao i izdanja kataloga i deplijana u porastu kao i otvorenost za suradnju s drugim institucijama. Mnogi arhivi sve više koriste i mogućnosti novih tehnologija kako bi tiskana i *online* izdanja organiziranih izložaba približili svojim korisnicima. Tako arhivska izdanja koja obuhvaćaju različite nakladničke oblike poput kataloga izložaba, deplijana i knjiga postaju javno dostupni nacionalnoj i međunarodnoj kulturnoj i znanstvenoj zajednici. Vlastitom izdavačkom aktivnošću arhivi imaju dodatnu mogućnost očuvanja i promocije arhivskog gradiva kao dijela kulturne baštine. Ujedno je to jedan od načina za privlačenje novih zainteresiranih korisnika za raznoliko arhivsko gradivo.

IZVORI I LITERATURA:

Mrežni izvori:

Državni arhiv u Splitu (Hrvatska). Pristupljeno 1. 9. 2019. <https://www.das.hr/>.

Državni arhiv u Zagrebu (Hrvatska). Pristupljeno 4. 9. 2019. <https://daz.hr/>.

Državni arhiv u Zadru (Hrvatska). Pristupljeno 7. 9. 2019. <https://www.dazd.hr/hr>.

Državni arhiv u Rijeci (Hrvatska). Pristupljeno 12. 9. 2019. <https://www.riarhiv.hr/>.

Državni arhiv u Osijeku (Hrvatska). Pristupljeno 15. 9. 2019. <https://www.dao.hr/>.

Hrvatski državni arhiv (Hrvatska). Pristupljeno 1.9.2019.

<http://www.arhiv.hr/O-nama/Djelatnost/Izdava%C4%8Dka-djelatnost>.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Pristupljeno 15.9.2019.

<http://www.nsk.hr/temeljne-djelatnosti/#6>.

Narodne novine (Zagreb), 1999. Pristupljeno 11.9.2019.

http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/Pravilnik_o_koristenju_arhivskoga_gradiva.pdf.

Literatura:

Giles, Clark; Phillips, Angus. *O nakladništvu iznutra*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2017.

Ivanović, Jozo *Priručnik iz arhivistike*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010.

Jelušić, Srećko. *Ogledi o nakladništvu*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2012.

Lemić, Vlatka. *Arhivi i arhivistika za suvremenog korisnika*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.

Radovanlija Mileusnić, Snježana. „Muzejsko nakladništvo u 2017. prikazano brojevima“, *Informatica museologica*, 48 (2017), 234-237.

Tomašević, Nives; Kovač, Miha. *Knjiga, tranzicija, iluzija*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.

Verona, Eva. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Zagreb, 1970.

Exhibition catalogues as a form of publishing activity in archives

Summary

In today's society, it is inconceivable that any human activity can take place without the flow of information. Although everyone has the opportunity to publish certain content today, the role of publishers / publishers is invaluable when it comes to the quality and value of published content. Publishing has always played an important role in all aspects of society, especially in the cultural and educational. By publishing content, publishers add value by introducing users to the publication and making them interested in it. Therefore, the role of the publisher is important in a number of activities in the publishing process, from manuscript to user, with the aim of making the published content as valuable as possible. In addition to

preserving various forms from printed to electronic content, information institutions, archives, libraries and museums are also developing publishing activities. As intermediaries between preserved authentic sources of information and users seeking specific information, archives are an inexhaustible source of research. There are many ways in which archives present their material to a wider user community, and one of them is editions related to exhibitions organized in archives. The paper investigates publications related to exhibitions organized in state archives in the five largest cities in Croatia: Zagreb, Split, Rijeka, Osijek and Zadar in the period from 1998 to 2018. The analysis of the collected data showed that the number of organized exhibitions has increased in all state archives in recent years, as well as published catalogues and published exhibitions. It can be concluded on the basis of the conducted research that archives adapt to modern social trends and are increasingly looking for ways to present their material to the narrower and wider user community.

Keywords: publishing, information institutions, state archives, catalogues